

Ольга Сирцова*
Ukraine

Роман Шумада**
Ukraine

Зовнішні фактори впливу на результативність участі здобувачів освіти у зовнішньому незалежному оцінюванні в розрізі адміністративно-територіальних одиниць

Анотація

Стаття присвячена питанням визначення зовнішніх факторів впливу на ефективність участі учнів базової середньої освіти у зовнішньому незалежному оцінюванні в розрізі двох адміністративно-територіальних одиниць, що представляють різні регіони України. Дослідження базується на результатах опитування одинадцятикласників Львівської та Запорізької областей щодо їх ставлення та стратегії підготовки до тестування. У дослідженні також використано узагальнені статистичні дані щодо ефективності участі студентів, які проходили опитування у зовнішньому незалежному оцінюванні.

Перевірено гіпотезу щодо наявності лінійної залежності результатів зовнішнього незалежного оцінювання його учасників від таких зовнішніх факторів, як стратегія підготовки до ЗНО, рівень матеріально-технічного забезпечення процесу підготовки до дому та соціальний статус батьків, які мають фінансувати додаткові інвестиції у навчання своїх дітей.

Стратегії підготовки до ЗНО об'єднують у такі, що не потребують (самопідготовка та підготовка на уроках), і такі, що потребують (репетиторські та підготовчі курси у вищих навчальних закладах) додаткових фінансових вливань з боку батьків. Доведено, що лінійна

залежність між результатами ЗНО та застосуванням стратегій його підготовки, які не потребують фінансових вливань, не є істотною. Між результатами зовнішнього незалежного оцінювання і стратегією підготовки до тестування (у нашому випадку репетиторських занять), які потребують вливання додаткових фінансових ресурсів від родини, існує прямий лінійний міцний зв'язок. Існує також суттєва лінійна залежність між результатами тестування учнів та соціальним статусом їхніх батьків, які мають відповідний економічний капітал для фінансування додаткових витрат на підготовку дітей до ЗНО. Репетиторів відвідують від 12% до 25% студентів у Запоріжжі та від 32% до 52% у Львові. Саме так ми пояснюємо різницю між середніми результатами ЗНО в двох регіонах. Розроблено математичні регресійні моделі, де результатом є середній результат ЗНО, а факторними характеристиками є відсоток учнів, які працюють з репетитором, середній рівень матеріально-технічного забезпечення підготовки учнів до ЗНО вдома, соціальний статус батьків.

Таким чином, встановлено, що економічний капітал сім'ї є одним із зовнішніх чинників ефективності зовнішнього незалежного оцінювання учнів.

* Ольга Сирцова, кандидат історичних наук, доцент, Комунальний заклад «Запорізький обласний інститут післядипломної педагогічної освіти» Запорізької обласної ради, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-7529-5251>, e-mail: syrtsova.olga73@gmail.com.

** Роман Шумада, завідувач обласного науково-методичного центру моніторингових досліджень якості освіти, Комунальний заклад «Запорізький обласний інститут післядипломної педагогічної освіти» Запорізької обласної ради, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-8904-869X>, e-mail: shumada_r@ukr.net.

Ключові слова: стратегії підготовки до ЗНО, підготовчі курси, репетиторство, самопідготовка учнів, матеріально-технічне забезпечення, соціальний статус батьків

Summary

External Factors of Influence on the Effectiveness of Participants in Educational External Evaluation in the Conclusion of Administrative and Territorial Units

The article is devoted to the issue of determining the external factors influencing the effectiveness of the participation of students of basic secondary education in the external independent evaluation in terms of two administrative-territorial units representing different regions of Ukraine. The study is based on the results of a survey of eleventh-graders in Lviv and Zaporizhzhya regions on their attitudes and strategies for preparing for testing. The study also used generalized statistics on the effectiveness of the participation of students who took the survey in the external independent evaluation.

Hypothesis tested, that the results of external independent evaluation of its participants depend linearly on such external factors as the strategy of preparation for external evaluation, the level of logistics of the process of preparation for home and the social status of parents who should finance additional investments in their children's education.

Strategies for preparation for external evaluation are combined into those that do not require (self-preparation and preparation during lessons), and those who need (tutoring and preparatory courses at higher education institutions), additional financial infusions from parents. It is proved that the linear relationship between the results of the EIT and the application of strategies for its preparation, which do not require financial injections, is not significant. There is a direct linear strong link between the results of the external independent evaluation and the strategy for preparing for testing (in our case, tutoring classes), which require the infusion of additional financial resources from the family. There is also a significant linear relationship between the results of testing students and the social status of their parents, who have the appropriate economic capital to finance the additional costs of preparing children for external evaluation. Tutoring is attended by 12% to 25% of students in Zaporizhzhya and 32% to 52% in Lviv. This is how we explain the difference between the average results of external evaluation in the two regions.

Mathematical regression models have been developed, where the result is the average result of the external evaluation, and the factor characteristics are the percentage of students who work with a tutor, the average level of logistics of preparing students for external evaluation at home, social status of parents.

Thus, it has been established that the economic capital of the family is one of the external factors in the effectiveness of students' external independent assessment.

Keywords: strategies for preparation for external evaluation, preparatory courses, tutoring, self-preparation of students, material and technical support, social status of parents

1. Вступ

За останнє десятиліття система освіти України зазнала великих змін, які є результатом її реформування. Їх мета полягає в приведенні української системи освіти до міжнародних стандартів. Значну роль в цьому відіграє процес забезпечення якості освіти. Так, в 2006 році запроваджено зовнішнє незалежне оцінювання результатів навчання, здобутих на основі повної загальної середньої освіти (надалі – ЗНО). Воно є однією з форм оцінювання результатів навчання та здійснюється відповідно до Закону України «Про освіту». ЗНО проводиться у вигляді тестування спеціально уповноваженою державою установою, яка входить до зовнішньої системи забезпечення якості освіти. Сертифікаційна робота (тест), який виконують здобувачі базової середньої освіти, складається із двох субтестів: субтест сертифікації (для отримання атестата про базову середню освіту) та субтест селекції (для вступу до закладів вищої освіти). Результати виконання субтесту сертифікації конвертуються у 12-бальну шкалу, результати виконання субтесту селекції – у 200-бальну.

Статистична інформація про результати зовнішнього незалежного оцінювання щорічно оприлюднюється в офіційних звітах Українського центру якості освіти. Саме вона покладена в основу наукових досліджень щодо процесу поляризації освітньої нерівності. Науковці зазначають, що результати ЗНО суттєво диференціюються за типом шкіл та типом місцевості проживання (учнів, які навчаються в закладах освіти міст та сільської місцевості) (Бригінець М., Грушевський А., 2011, с. 94–95; Грегірчак Д., 2019, с. 29; Рябчук А, Мулявка В., 2015, с. 130; Оксамитна С., 2014, с. 10; Прохорова А., 2013, с. 271). Так, випускники елітних шкіл (ліцеїв, гімназій та колегіумів) в порівнянні з випускниками середніх загальноосвітніх шкіл з більшою ймовірністю отримують

вищі бали на тестуванні. А випускники шкіл в обласних центрах в середньому набирають кращі бали ЗНО за своїх колег зі шкіл міст та селищ цієї області (Прохорова А., 2013, с. 271). Спираючись на теоретичну концепцію економічного та культурного капіталу П'єра Бурдьє (Бурдьє П., 2009), дослідниці Рябчук А., Мулявка В. та Оксамитна С. визначають чотири основні виміри інституціональних обмежень (економічний капітал школи, економічний капітал сім'ї, культурний капітал школи та культурний капітал сім'ї), які мають суттєвий вплив на рівень підготовки учнів до ЗНО (Оксамитна С., 2014, с. 10; Рябчук А., Мулявка В., 2015, с. 130).

Аналіз результатів ЗНО приводить до висновку, що за десятиліття виокремилися сталі групи закладів базової середньої освіти, випускники яких щорічно демонструють результати ЗНО вищі або нижчі за загальноукраїнські. Ці заклади можна об'єднати за територіальним принципом. Так, зокрема, до регіонів, учні яких стабільно демонструють вищі за середні по країні результати, відносяться Львівська область та місто Київ.

Передумовою даного дослідження був розгляд на засіданні науково-методичної ради комунального закладу «Запорізький обласний інститут післядипломної педагогічної освіти» Запорізької обласної ради звіту про результати ЗНО учнів закладів базової середньої освіти Запорізької області у 2020 р. Під час його обговорення постало питання: «Чому результати учасників ЗНО Запорізької області стабільно нижчі за середні по країні?». Для порівняння обрано результати учасників зовнішнього незалежного оцінювання, які навчаються в закладах освіти Львівської області. При цьому такі внутрішні фактори з підготовки учнів до ЗНО як кількість навчальних годин для вивчення предметів на тиждень, перелік навчальних програм та підручників, рівень фінансування закладів освіти є однаковими. Тому була висунута гіпотеза, що результати зовнішнього незалежного оцінювання його учасників лінійно залежать від зовнішніх факторів впливу, таких як: відсоток учнів, які відвідують платні курси при закладах вищої освіти, відсоток учнів, які додатково займаються з репетиторами, рівня матеріально-технічного забезпечення їх підготовки до ЗНО вдома, соціального статусу батьків, які мають про-

фінансувати додаткові вкладення в освіту своїх дітей.

Отже, мета статті полягає у визначенні зовнішніх факторів впливу на результативність участі здобувачів базової середньої освіти у зовнішньому незалежному оцінюванні в розрізі двох адміністративно-територіальних одиниць, які представляють різні регіони України. Зокрема, належить встановити роль економічного капіталу сім'ї у підготовці здобувачів освіти до ЗНО та показати різницю у їх можливостях залучення додаткових ресурсів для цього в залежності від регіону проживання.

В основу наукової розвідки покладено сукупність теоретичних (аналіз, синтез, порівняння) та емпіричних (анкетування, кількісний аналіз результатів) методів. Основним методом дослідження є анкетування, яке проведено на засадах добровільності та анонімності у березні-квітні 2021 р. Генеральна сукупність (вибірка дослідження) характеризується довірчою ймовірністю («точністю») 95% та довірчим інтервалом («похибкою») у 5%. Під час створення вибірки враховувалися: кількість закладів загальної середньої освіти у розрізі їх типу, місця розташування, середньої наповнюваності класів. До вибірки увійшло 87 закладів освіти Львівської області та 96 – Запорізької області. Загалом в анкетуванні взяли участь 1964 одинадцятикласники (449 учнів – зі Львівської області та 1964 учнів – із Запорізької області). Також в дослідженні використано узагальнені статистичні дані щодо результативності участі здобувачів освіти, які проходили анкетування, у зовнішньому незалежному оцінюванні в травні – червні 2021 р. Під час обробки отриманих результатів використано методи описової статистики, здійснено лінійний регресійно-кореляційний аналіз.

За аналогією наукової розвідки Мулявка В., Рябчук А. (Рябчук А., Мулявка В., 2015, с. 117) теоретичним підходом нашого дослідження є структурний конструктивізм П. Бурдьє, зокрема його теорія про типи капіталів (Бурдьє П., 2009). У своїх дослідженнях нерівностей в освіті Бурдьє показав важливість доступу до економічного капіталу (можливості платити за освіту дітей). Серед великої кількості чинників, які впливають на підготовку дітей до ЗНО, ми вирізнили саме сім'ю. Виходячи з цього ми розглядаємо обмеження еконо-

мічного капіталу учнів з різних областей України як вплив на їхню підготовку до складання ЗНО.

2. Стратегії підготовки випускників до ЗНО

Впровадження зовнішнього незалежного оцінювання в Україні вважається однією з найуспішніших реформ, до цілей якої серед інших відноситься подолання проявів корупції під час вступу абітурієнтів до закладів вищої освіти. Це підтверджує той факт, що лише один із двадцяти п'яти сучасних випускників, які взяли участь у нашому дослідженні, зазначають: зовнішнє незалежне оцінювання дозволяє забезпечити рівні можливості для всіх абітурієнтів. Кожен другий розглядає ЗНО лише як можливість вступу до закладу вищої освіти.

Тільки третина опитаних погоджуються, що успішне навчання в школі є єдиною умовою для отримання високих результатів на ЗНО. І навпаки, вісім з десяти сучасних випускників вважають, що необхідність проходження ЗНО впливає на якість їхнього навчання у школі.

Українські одинадцятикласники обирають для себе наступні чотири стратегії підготовки до ЗНО або їхнє поєднання: навчання на підготовчих курсах на базі закладів вищої освіти, заняття з репетиторами, самостійна підготовка, підготовка під

час занять в школі. Необхідно звернути увагу, що для аналізу вибору стратегій з підготовки до ЗНО ми брали лише три навчальні предмети: українська мова та література як обов'язковий для проходження всіма, історія України та математика як наймасовіші за вибором випускників закладів загальної середньої освіти.

Одну стратегію з підготовки до ЗНО в середньому обирають дві третини (з коливанням від 30 до 78%) учнів в залежності від навчального предмету, регіону, типу місцевості. Цей відсоток є нижчим у Запорізькій області (62–68%) та вищим у Львівській (77–78%) з математики та історії України. І навпаки, з української мови та літератури нижчий у Львівській області (31%) та вищий (58%) у Запорізькій (таблиця 1).

Від однієї третьої до трьох четвертих опитаних одинадцятикласників обирають тільки ті стратегії підготовки до ЗНО, які не потребують додаткових фінансових ресурсів – самопідготовка та підготовка під час уроків в школі. Відсоток таких учнів є нижчим у Львівській області та вищим в Запорізькій (з математики – на 11%, з історії України – на 18%). Частина здобувачів освіти займається самопідготовкою з одночасним відвідуванням репетиторів. Загалом від кожного п'ятого до кожного третього учня приділяють самопідготовці до ЗНО від однієї (або менше) до двох годин на тиждень (таблиця 2).

Разом з тим необхідно відзначити, що вибірки

Таблиця 1.

Узагальнені дані щодо вибору стратегій підготовки учнів до зовнішнього незалежного оцінювання

Стратегії підготовки до ЗНО	Львівська область (%)	Запорізька область (%)	Львівська область (%)	Запорізька область (%)	Львівська область (%)	Запорізька область (%)
	українська мова та література		математика		історія України	
1	2	3	4	5	6	7
Відвідую курси підготовки при ЗВО	8,9	15,4	10,6	9,53	10,1	10,6
Готуюсь лише під час занять у школі	31,4	43,5	35,2	48,8	34,6	49,6
Додатково готуюсь самостійно	42,1	63,6	34,9	53,06	40,2	61,0
Додатково займаюся з репетитором	37,6	17,2	44,1	33,8	27,8	14,9
Обрали одну стратегію підготовки	30,7	58,1	78,4	61,7	76,9	67,7
Використовують тільки ті стратегії, які не потребують додаткових фінансових ресурсів (підготовка під час уроків та самостійна підготовка)	73,5	67,8	47,0	58,3	57,1	75,3

Таблиця 2.

Узагальнена інформація щодо кількості годин на тиждень самопідготовки учнів до зовнішнього незалежного оцінювання в розрізі територіальних одиниць

Навчальний предмет	Українська мова та література		Математика		Історія України	
1	2		3		4	
кількість годин на тиждень	Львівська область (%)	Запорізька область (%)	Львівська область (%)	Запорізька область (%)	Львівська область (%)	Запорізька область (%)
менше 1 год.	19,07	23,60	21,36	21,80	23,90	28,18
1–2	33,50	35,10	19,60	29,40	36,20	30,56
2–3	19,53	17,03	17,60	20,36	14,15	15,08
більше 3	11,63	14,90	18,84	17,56	10,38	13,60
додатково самостійно не займаються	16,27	9,37	22,60	10,88	15,37	12,58

Таблиця 3.

Результати статистичного аналізу показників вибору стратегії підготовки учнів до зовнішнього незалежного оцінювання

Показник	Львівська область	Запорізька область
1	2	3
заняття з репетитором		
Середнє арифметичне	41,9	17,4
стандартне відхилення	10,33	6,64
діапазон, в межах якого знаходиться 70% значень вибірки	від 31,57 до 52,23	від 11,26 до 24,54
найбільш ймовірне значення	35,4	14,4
підготовка під час уроків та самостійна підготовка		
Середнє арифметичне	51,2	67,7
стандартне відхилення	15,6	10,7
діапазон, в межах якого знаходиться 70% значень вибірки	від 35,6 до 66,8	від 57 до 78,4
найбільш ймовірне значення	45,5	64,8

відсотка тих, хто не використовує додатковий фінансовий ресурс, в залежності від типів місцевості та закладів освіти, містить неоднорідні варіаційні ряди. Тому для порівняння та визначення закономірностей ми розрахували найбільш ймовірне значення (Єрмола А., 2008, с. 32–35). Нижчим цей показник є у Львівській області, вищим – у Запорізькій. Тобто, в Львівській області на 20% більше одинадцятикласників можуть розраховувати на додаткові фінансові впливання з боку батьків в процес підготовки до ЗНО (таблиця 3).

В Запорізькій області відзначається наявність залежності відсотку учнів, які додатково займаються на підготовчих курсах, від типу закладу

освіти та типу місцевості, де він розташований. Найвищим цей показник є в школах, які знаходяться в обласному центрі (15,9%), а найнижчим – в сільській місцевості (10,35%). Щодо типу закладу освіти: нижчим цей показник є для гімназій, ліцеїв та колегіумів (від 4 до 9% в обласному центрі) та вищим для закладів загальної середньої освіти як в обласному центрі (21,6%), так і в сільській місцевості (12,4%). У Львівській області така залежність не спостерігається, а показник коливається в межах від 6 до 13 %.

Якщо середній відсоток тих, хто займається на платних підготовчих курсах при закладах вищої освіти, є однаковий (10–11%) в обох областях, то

Таблиця 4.

Узагальнені результати щодо занять учнів з репетиторами в розрізі територіальних одиниць

Предмет	Українська мова та література		Математика		Історія України	
	1	2	3	4	5	6
клас/ область	Львівська область (%)	Запорізька область (%)	Львівська область (%)	Запорізька область (%)	Львівська область (%)	Запорізька область (%)
7 клас	1,6	3,8	4,40	9,80	1,57	1,7
8 клас	1,0	2,5	3,66	6,58	1,07	1,9
9 клас	7,4	10,8	11,36	17,41	4,20	9,7
10 клас	13,6	16,5	21,61	21,34	11,58	14,6
11 клас	76,4	66,4	58,98	44,80	81,58	72,1

відсоток тих, хто займається з репетитором, є вищим у Львівській області. Тут коливання кількості таких учнів в залежності від навчальних предметів становить від кожного третього до кожного другого. На Запоріжжі – від кожного шостого до кожного третього. У Львівській області є високим відсоток учнів закладів загальної середньої освіти, які додатково займаються з репетитором як у містах, так і в селах (де він з української мови становить 33%). Вищим цей відсоток є для учнів ліцеїв, навчально-виховних комплексів незалежно від типу місцевості – 54%. В Запорізькій області відсоток таких учнів є значно вищим в обласному центрі та у містах обласного підпорядкування, районних центрах, і становить 22–26%, нижчим в сільській місцевості – 5%. Також спостерігається залежність від типу закладу освіти: вищі показники в ліцеях, гімназіях навчально-виховних комплексах та нижчі в закладах загальної середньої освіти (таблиця 3).

Незначний відсоток батьків як у Львівській, так і в Запорізькій областях фінансують додаткові заняття дітей, під час їх навчання в базовій середній школі (другий ступінь шкільної освіти) з репетиторами. Зростання цього показника починається в дев'ятому класі з математики та в десятому з української мови і літератури та з історії України. Більшість учнів (в діапазоні від 66,4% до 81,58%) починають займатися з репетиторами з одинадцятого класу, тобто в останній рік перед зовнішнім незалежним оцінюванням (таблиця 4).

3. Роль економічного капіталу сім'ї у підготовці учнів до ЗНО

Виходячи з того, що у Львівській області є стабільно вищими середні бали участі здобувачів освіти у зовнішньому незалежному оцінюванні та вищою на 20% кількість учнів, які займаються з репетиторами, ми поставили перед собою завдання встановити чи є ці показники взаємозалежними: яку роль відіграє економічний потенціал сім'ї у підготовці учнів до ЗНО? Для цього здійснено лінійний кореляційно-регресійний аналіз.

Перша гіпотеза полягала в тому, що усереднений результат зовнішнього незалежного оцінювання (y – результативна ознака) залежить від готовності сім'ї вкладати кошти у підготовку дітей до тестування, а саме: додаткові заняття з репетитором (x_1 – перша факторна ознака); рівня забезпечення учнів вдома всім необхідним для підготовки до ЗНО (x_2 – друга факторна ознака); соціальний статус батьків (x_3 – третя факторна ознака).

Друга гіпотеза полягала в тому, що усереднений результат зовнішнього незалежного оцінювання (y – результативна ознака) залежить від системної самопідготовки здобувачів освіти до тестування (факторна ознака), яка не потребує додаткового фінансового вливання з боку батьків.

Результати графічного аналізу даних, отриманих в ході дослідження, свідчать, що є пряма лінійна залежність між результатами ЗНО та попе-

редньою підготовкою учнів з репетитором (рис. 1). Щодо другої гіпотези, встановлено, що така залежність між результатами ЗНО та самопідготовкою учнів без допомоги вчителя або репетитора, відсутня (рис. 2).

Результати однофакторного лінійного кореляційного аналізу даних представлені у таблиці 5.

Відповідно до результатів однофакторного кореляційного аналізу є наявним є сильний прямий зв'язок між середніми результатами ЗНО здобувачів освіти з української мови і літератури та математики, значимим з історії України, з одного боку, та відсотком учнів, які займаються додатково з репетитором, з іншого боку. Також, спостері-

гається прямий помірний зв'язок між середніми результатами здобувачів освіти із ЗНО з української мови і літератури, математики, сильний з історії України та соціальним статусом батьків. Необхідно відзначити, що при відсутності зв'язку між середнім результатом ЗНО здобувачів освіти та відсотком тих, хто займається самопідготовкою, відзначається помірний прямий зв'язок між індивідуальними результатами навчання в одинадцятому класі та кількістю годин самопідготовки до ЗНО. Коефіцієнт кореляції становить 0,33.

Встановимо, яким є ступінь дії на результативну ознаку двох факторних ознак одночасно (таблиця 6).

Рис. 1.

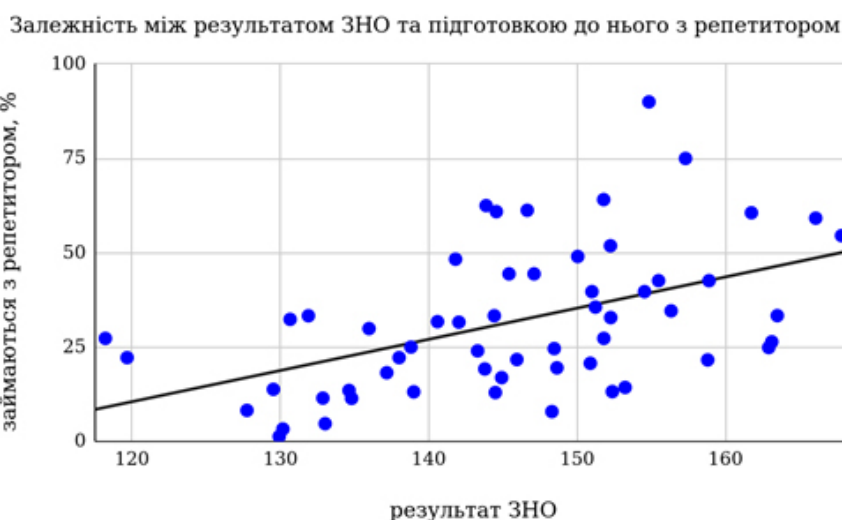

Рис. 2.

Таблиця 5.
Результати однофакторного лінійного кореляційного аналізу отриманих даних

Навчальний предмет	Критерій	Результат ЗНО – заняття з репетитором	Результат ЗНО – соціальний статус батьків	Результат ЗНО – матеріально-технічне забезпечення підготовки учнів до ЗНО	Результат ЗНО – самопідготовка до ЗНО
1	2	3	4	5	6
українська мова та література	коефіцієнт кореляції	0,7	0,46	0,27	-0,03
	t розр.	4,27	2,73	1,38	1,66
	t табл. при (P = 0,05)	2,2	2,2	2,2	2,2
	характеристика сили зв'язку	сильний	помірний	слабкий	відсутній
	коефіцієнт детермінації	0,49	0,21	0,07	0,09
математика	коефіцієнт кореляції	0,86	0,43	0,33	-0,03
	t розр.	10,01	2,48	1,76	1,82
	t табл. при (P=0,05)	2,2	2,2	2,2	2,2
	характеристика сили зв'язку	сильний	помірний	відсутній	відсутній
	коефіцієнт детермінації	0,74	0,19	0,11	0,12
історія України	коефіцієнт кореляції	0,67	0,74	0,43	0,11
	t розр.	5,22	6,49	2,56	0,52
	t табл. при (P = 0,05)	2,07	2,07	2,07	2,07
	характеристика сили зв'язку	значимий	сильний	помірний	відсутній
	коефіцієнт детермінації	0,45	0,55	0,19	0,01
три предмети разом	коефіцієнт кореляції	0,52	0,54	0,32	-0,01
	t розр.	5,56	5,9	2,88	0,7
	t табл. при (P = 0,05)	2,0	2,0	2,0	2,0
	характеристика сили зв'язку	значимий	значимий	помірний	відсутній
	коефіцієнт детермінації	0,27	0,29	0,102	0,01

Таблиця 6.
Результати двофакторного кореляційного аналізу

Результативна ознака, у	Факторна ознака x_1	Факторна ознака x_2	Факторна ознака x_3	Коефіцієнт кореляції	Коефіцієнт детермінації
1	2	3	4	5	6
середній результат здобувачів освіти із ЗНО	відсоток тих, хто займається з репетитором	середній показник матеріально-технічного забезпечення підготовки учнів до ЗНО вдома	–	0,55	0,30
середній результат здобувачів освіти із ЗНО	відсоток тих, хто займається з репетитором	–	соціальний статус батьків	0,7	0,49

В наступних рівняннях моделей слід розуміти – середній результат ЗНО, а під зовнішніми факторами: x_1 – відсоток учнів, які займаються з репетитором, x_2 – середній рівень матеріально-технічного забезпечення процесу підготовки учнів до ЗНО вдома, x_3 – соціальний статус батьків.

Розглядаючи стратегію підготовки до ЗНО як сукупність двох факторів x_1 та x_2 , математична модель регресії виглядає наступним чином:

$$y_1 = 118 + 0,26x_1 + 7,5x_2,$$

де R-квадрат дорівнює 0,28.

Якщо ж в якості двох зовнішніх факторів розглядати x_2 та x_3 , то математична модель регресії виглядає наступним чином:

$$y_2 = 67,9 + 0,25x_2 + 27,05x_3,$$

де R-квадрат дорівнює 0,46.

Якщо враховувати всі три зовнішні фактори впливу на результат ЗНО, то рівняння множинної лінійної регресії виглядає наступним чином:

$$y_3 = 66 + 0,25x_1 + 1,05x_2 + 26,5x_3$$

(R-квадрат дорівнює 0,47).

4. Висновки

За десятиліття проведення зовнішнього незалежного оцінювання в Україні виокремилися заклади загальної середньої освіти, випускники яких демонструють стабільно вищі або нижчі за середні по країні результати. Ці заклади є можливим об'єднати за територіальним принципом. Так, зокрема, до регіонів, учні яких стабільно демонструють вищі за середні по країні результати, відносяться Львівська область, а нижчі за середні – Запорізька область.

У підготовці до зовнішнього незалежного оцінювання учні використовують стратегії, які як не потребують, так і потребують додаткових фінансових вливань з боку батьків. До перших стратегій ми відносимо самопідготовку у вільний час та підготовку під час уроків. Доведено, що лінійний зв'язок між результатами ЗНО та застосуванням цих стратегій у підготовці не є значимим. Разом з тим існує прямий лінійний сильний зв'язок між результатами зовнішнього незалежного оцінювання та стратегією підготовки до тестування (у нашому випадку – заняття з репетиторами), які потребують вливання додаткових фінансових ресур-

сів з боку сім'ї. Також існує значимий лінійний зв'язок між результатами тестування учнів та соціальним статусом їхніх батьків, які мають відповідний економічний капітал для фінансування додаткових витрат на підготовку дітей до ЗНО. Заняття з репетиторами відвідують від 12% до 25% учнів в Запорізькій області та від 32% до 52% – у Львівській. Саме цим ми й пояснюємо різницю середніх результатів ЗНО в двох областях. Таким чином, встановлено, що економічний капітал сім'ї є одним із зовнішніх чинників результативності проходження учнями зовнішнього незалежного оцінювання.

Література

- Бахрушин В. Є. Методи аналізу даних: навчальний посібник для студентів. Запоріжжя: КПУ, 2011. 268 с. URL: <http://kist.ntu.edu.ua/textPhD/metDataManing.pdf> (дата звернення: 31.03.2022)
- Бригінець М., Грушецький А. Порівняльний аналіз звичайних та елітних шкіл в Україні. Журн. соц. критики «Спільне». 2011. № 3 «Політика освіти». С. 86–95
- Бурдьє П. Форми капітала. Гуманитарний портал. 2009. URL: <https://gtmarket.ru/library/articles/2601> (дата звернення: 31.03.2022)
- Васильченко А. А. Зовнішнє незалежне оцінювання в контексті освітньої нерівності в Україні. Наукові записки НаУКМА. 2011. Т. 122: Соціологічні науки. С. 41–46.
- Грегірчак Д. Б. Соціальна нерівність та освітні можливості в Україні. Науковий вісник Мукачівського державного університету. Серія «Педагогіка та психологія». 2019. Випуск 2 (10). С. 28–31.
- Єрмола А.М. Технологія моніторингу якості освіти: навч.-метод. Посібник. Харків: Курсор, 2008, 173 с.
- Про освіту: Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII. Голос України. 2017. 27 верес. (№ 178–179). С. 10–22.
- Мулявка В.Д., Оксамитна С.М. Освітня нерівність за місцем проживання та типом освітнього закладу. Наукові записки НаУКМА. 2015. Т. 174: Соціологічні науки. С. 9–19.
- Оксамитна С.М. Експансія вищої освіти та нерівність освітніх можливостей. Актуальні проблеми соціології, психології, педагогіки. 2014. № 4. С. 6–13.
- Прохорова А.А. Впровадження зовнішнього незалежного оцінювання в контексті освітньої нерівності в Україні. Вісник Львівського універ-

ситету. Серія: Соціологічна. 2013. Вип. 7. С. 270–285.

Рябчук А. Обмеження у підготовці до складання ЗНО учнями сільської місцевості. Соціологія: теорія, методи, маркетинг. 2015. № 1. С. 116–131.

References

- Bakhrushyn V.Ye. (2011) *Metody analizu danykh: navchalnyi posibnyk dlia studentiv* [Methods of data analysis: a textbook for students]. Zaporizhzhia: KPU. [in Ukrainian].
- Bryhinets M., Hrushetskyi A. (2011) *Porivnialnyi analiz zvychainykh ta elitnykh shkil v Ukraini* [Comparative analysis of ordinary and elite schools in Ukraine]. *Zhurn. sots. krytyky «Spilne»*. № 3 «Polityka osvity». S. 86–95. [in Ukrainian].
- Burdyo P. (2009) *Formy kapitala* [Forms of capital]. Humanitarnyj portal. 2009. Rezhym dostupu do resursu: <https://gtmarket.ru/library/articles/2601>. [in Russian].
- Hrehirchak, D.B. (2019). *Sotsialna nerivnist ta osvitni mozhyvosti v Ukraini* [Social inequality and educational possibilities in Ukraine]. *Scientific Bulletin of Mukachevo State University Series “Pedagogy and Psychology”* 2(10), 28–31. [in Ukrainian].
- Zakon Ukrainy “Pro osvitu” vid 05.09.2017 roku № 2145-VIII [Law of Ukraine “On Education”] [Elektronnyi resurs]. Rezhym dostupu: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>. [in Ukrainian].
- Muliavka V.D., Oksamytna S.M. (2015) *Osvitnia nerivnist za mistsem prozhyvannia ta typom osvitnoho zakladu* [Educational inequality by place of residence and type of educational institution]. *Naukovi zapysky NaUKMA*. T. 174: *Sotsiolohichni nauky*. S. 9–19. (interviu) [in Ukrainian].
- Oksamytna S.M. (2014) *Ekspansia vyshchoi osvity ta nerivnist osvitnykh mozhyvosti* [Expansion of higher education and inequality of educational opportunities]. *Aktualni problemy sotsiolohii, psykholohii, pedahohiky*. № 4. S. 6–13. [in Ukrainian]
- Prokhorova A.A. (2013) *Vprovadzhennia zovnishnoho nezalezhnogo otsiniuvannia v konteksti osvitnoi nerivnosti v Ukraini* [Introduction of external independent evaluation in the context of educational inequality in Ukraine]. *Visnyk Lvivskoho universytetu. Serii: Sotsiolohichna*. Vyp. 7. S. 270–285. [in Ukrainian].
- Riabchuk A., Muliavka V. (2015) *Obmezhenia u pidhotovtsi do skladannia ZNO uchniamy silskoi mistsevosti* [Restrictions in the preparation for the EIE by rural students]. *Sotsiolohiia: teoriia, metody, marketynh*. № 1. S. 116–131. [in Ukrainian].
- Vasylchenko A.A. (2011) *Zovnishnie nezalezhne otsiniuvannia v konteksti osvitnoi nerivnosti v Ukraini* [External independent evaluation in the context of educational inequality in Ukraine] *Naukovi zapysky NaUKMA*. T. 122: *Sotsiolohichni nauky*. S. 41–46. [in Ukrainian].
- Yermola A.M. (2008) *Tekhnolohiia monitorynhu yakosti osvity: navch.-metod. posibnyk* [Technology of monitoring the quality of education: teaching method. manual] Kharkiv: Cursor. [in Ukrainian].